

Gondolatok a külhoni magyar könyvtárak és könyvtárosok támogatásáról

A rendszerszerű együttműködés alapja a rendszeres könyvellátás

Az anyaországi könyvtáros társadalom hosszú évek óta nagyon sokféle módon segíti a külhoni magyar könyvtárosokat és könyvtárakat. Vitt bennünket a segíteni- és a tenniakarás. Volt, amit örömmel vettek, volt amit elfogadtak, de nagyon kevés alkalmat kaptak arra, hogy megfogalmazhassák, nekik valójában mire van szükségük. Volt példa arra is, hogy ezt megtették, de többször inkább nem. S amit a legnagyobb problémának érzek, hogy néhány szép, új könyv, vagy egy nagyobb mennyiségű használt könyvhöz való hozzájutás számukra olyan sokat jelentett, hogy közben alapvető feladatokról, mint a szisztematikus állománygyarapításról, a könyvtári rendről az általunk használt értelemben, szinte meg is feledkeztek. Ezt semmiképpen nem írnám az igénytelenség számlájára, inkább egyfajta beletörődés következményének tartom. Annak, hogy a könyvtáros presztízse arrafelé sem a népszerűségi lista élén áll, hogy társadalmi és anyagi megbecsültségük talán nem is téma. Annak, hogy a könyvtárak állományának nyelvi megoszlása nem tükrözi a magyar lakosság arányát egy adott településen. Annak is, hogy kevés kivételtől eltekintve, pl. az iskolai könyvtárosok munkája – az elavult, használhatatlan magyar nyelvű állomány miatt is – gyakorlatilag a tartós tankönyvek őszi kiosztására és nyár eleji visszaszedésére korlátozódik.

Természetesen más és más a helyzet a különböző országok magyarlakta területein, sőt, egy-egy országon belül is vannak számottevő eltérések.

Nagyobb tapasztalataim Kárpátaljáról származnak, de vannak ismereteim szatmári, erdélyi és felvidéki vonatkozásban is.

A legsúlyosabb gond, szinte kivétel nélkül, az állomány teljes elavultsága, függetlenül attól, hogy milyen nyelvű anyagról van szó. Az elavult, nem mozgó könyvekről még a por sem pereg le. Ennek meg is látszik a következménye sok helyen. Hiányoznak az igényes könyvtári felszerelések, még a feliratok is.

Mivel sehol nem hivatalos nyelv a magyar, ezért a feliratok sok helyen a többséget alkotó népesség nyelvén készülnek. És mivel a legritkább esetben rendelkeznek igazán nagy terekkel, a magyar feliratoknak, faliújságoknak, idézeteknek stb. már nem marad hely sem. Nem csak zárójelben jegyzem meg, hogy Kárpátalján – a beregszászi magyar főiskola könyvtárát kivéve – nincs egy olyan bibliotéka, ahol 30-50 olvasó egyszerre leülhetne. Ezért is nagyon tiszteletre méltó, hogy az anyaország támogatásával létrejött beregszászi Európa-Magyar Ház (amely helyet ad a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetnek) felajánlotta segítségét, és a települési könyvtárosok továbbképzéséhez biztosítja a termet és a technikát.

A tanulók számára rendezendő könyvtárhasználati foglalkozások, könyvtári órák éppen a helyszűke miatt szinte ismeretlen feladatok, oktatási formák.

Az egyébként is nehéz gazdasági helyzetben még egy tisztán magyarok lakta településen is két könyvtár – települési és iskolai – fenntartása teljesen illogikus. Természetesen ennek a helyzetnek megoldása az adott országban kormány szinten kell, hogy megszülessen. Mivel azonban ezek az intézmények a magyar anyanyelv használatát, fennmaradását támogatják, még ha sokszor csak elvi szinten is, aligha várhatunk erre vonatkozó érdemi döntést bármely szomszédos ország kormányától. Marad az anyaországi támogatás. Ha viszont arra gondolunk, hogy az ötvenes évek elejétől, a könyvtári hálózatok kialakításának kezdetétől hányféle szisztéma alapján működtek együtt (vagy külön) a könyvtárak itthon is... Amikor kiépült a közigazgatás valamilyen rendszere, akkor arra kezdtük ráépíteni a könyvtári rendszert. Mire az összeállt, bomlott, módosult a közigazgatási rendszer. Azután újabb próbálkozások születtek, de még mindig, vagy inkább újra vannak a rendszerbe nem illő, abba valahogy igazán bekapcsolódni nem tudó könyvtárak. S akkor a magunk megoldatlan helyzetében – illetve amellet, vagy szakmai dilemmái közepette – próbáljuk megoldani a lehetetlent: a külhoni magyar könyvtárügy(ek) helyzetét.

Hosszú éveken keresztül szinte kizárólagos forrása és így reménye is a fenti könyvtáraknak az OSZK által juttatott könyvcsomag volt, amelyet leginkább a kötelespéldány-szolgáltatás akkori rendszerének köszönhetek. Természetesen ezt a szisztémát sem tekinthetjük minden igényt kielégítőnek, hiszen nagyon sok könyvtárba nem jutott ezekből a kiadványokból. A cél sem lehetett a teljeskörűség, de legalább a nagyobb könyvtárak rendelkeztek ennek okán olyan állománnyal, amit lehetett használni és ajánlani, kölcsönadni; hozzá lehetett férni. Az idők folyamán ez a támogatási forma megszűnt, s vele az a csekély biztonságérzet is a külhoni kollégáinkban, amit ez a rendszer biztosított számukra. Tudjuk, emellett éltek és élnek ma is élénk, működő kapcsolatok határmenti vagy testvérvárosi települések között, de ez nem fedi le a szó tágabb és teljesebb értelmében véve a külhoni magyar könyvtárak szükségleteit.

A Könyvtári Intézet koncepcióját az Oktatási és Kulturális Minisztérium 2007 júliusában elfogadta a *határon túli magyar könyvtárak fejlesztésére* vonatkozóan. Ezzel a tervezettel tudatos és tervszerű munkára törekedett az intézet. Tevékenységét koordináltabbá, hatékonyabbá kívánta tenni; az addig sokkal „szórtabb” és esetlegesebb segítséget koncentrálni. A tervben megfogalmazottak és a programban résztvevők körének konkrét meghatározása egyfajta garanciát jelent az érintettek és az ügy iránt elkötelezettség számára egyaránt.

„A hosszú távú együttműködésben megvalósuló stratégiai együttműködés kulcsterületei:

- I. Rendszereszerű együttműködésben megvalósuló könyvtári tevékenység.*
- II. Könyvtári szakemberek képzése és rendszeres továbbképzése a határon túl kialakított állandó képzőközpontokban.*
- III. Szakembercsere, ösztöndíjak, közös európai uniós pályázati és projekt-tevékenység, kutatás.*
- IV. Szakmai képviselők együttműködése.*
- V. A magyar szellemi örökség számbavétele és szétsugárzása”.**

* Bartos Éva hozzászólása. Elhangzott 2010. november 30-án, Budapesten az Országgyűlési Könyvtár Deák-termében a „Határon túli magyar könyvtárosok parlamenti kerekasztala” című találkozón.

Mint fentebb említettem, a kötelespéldány-szolgáltatás rendszerének megváltozása után még azon kevés határon túli nagy könyvtár is kimaradt a rendszeres gyarapításból, amely korábban erre még számíthatott. Felvetődik a kérdés, akkor mi maradt?

Maradt az „élelmesebb” külhoni könyvtárosok számára az alkalmi válogatás, ha erre lehetőség nyílt. Ennek következménye, hogy még kevesebb könyvtár állománya gyarapodott magyar nyelvű állománnyal, még kevésbé rendszeresen és következetesen. S akkor hol vannak azok a kis könyvtárak, amelyeknek könyvtárosai még az országhatárt sem lépték át? Akik az anyaországi adományozók „jóvoltából” jutottak csak esetenként magyar nyelvű könyvekhez? Természetesen ez nem lehetett igazi megoldás. Nem hogy nem jelent igazi megoldást, sok esetben az adományozottak számára megalázó. Ez a gyakorlatban nagyon sok esetben úgy néz ki, hogy könyvtárak a saját állományukban már fölösleges, fizikailag és tartalmilag elavult dokumentumokat csomagolják be és küldik át a határon. Akkor még nem beszéltünk a tankönyvekről. Meggyőződésem, hogy mindenkit a jó szándék vezérel, amikor a használt tankönyveket összegyűjtik az iskolában, hiszen „odaát” biztosan hasznát veszik. Nem. Aminek hasznát veszik, azt már megkapták, megvették; valahogyan hozzájutottak. Nem minősítem viszont azokat, akik a gyerekek által lenyűzött, összefirkált, megtépkedett, időnként meglehetősen speciálisan bekötött tankönyveket is bedobozolják. Van bőven arra is példa, hogy új, nyomdafriss könyvcsomagok érkeznek kérve vagy kéretlenül, és raktárak mélyén porosodnak esetleg évekig, foglalva a helyet. Személyesen megtapasztaltuk ezt is. Nyár közepén, egy iskola aulájában – könyvtár se közel, se távol – egy tucat doboz árválkodott. Hasznosságát a véletlenül felbukkanó pedagógussal együtt mértük fel. Elég lett volna egy doboz; az az egy, amit kértek. Több kérdés vetődött fel bennünk.

- Hogy kerültek azok a dobozok oda?
- Miért annyi, amikor egy is elég lett volna?
- Miért maradt ennyi remittenda valahol idehaza?
- Ki fizette ezt ki?

Volt amire választ kaptunk hazaértünk után nem sokkal egy véletlenül talált sajtócikkben: milyen szépen is hangzott a sajtótudósítás egy értékes könyvcsomagról, komoly szervezőmunkáról és ünnepélyes átadásról...

A kérdés továbbgondolásánál felmerül, hogy mi van azokkal a könyvtárakkal, amelyeknek nincs testvér-települési kapcsolata, amelyik településen nem vezet keresztül turista útvonal, amelyik településnek nem sikerült kiépítenie személyes kapcsolatot valamilyen véletlen folytán valamelyik anyaországi könyvtárossal, vagy más segíteni tudó nemzettársával? Még abban a „kegyben sem részesülnek”, hogy a mások levetett ruháihoz jussanak!

Mint a mesében: kapott is meg nem is

A mások által selejtezett, saját könyvtárában használhatatlannak ítélt könyvek csak tovább növelik az amúgy is zsúfolt könyvtárak elavult állományát. Vagyis itt-hon valaki elkönyveli, hogy tett, adott; ott valaki szomorú, mert kapott ugyan, de ott van vele, ahol a part szakad. Azért, mert az a gyerek, vagy akár felnőtt is, aki

kapuján kilépve gyakorlatilag magyar szót nem hall, nem kap kedvet az olvasáshoz szakadt, borítófedél nélküli könyvektől. Arról már nem is beszélve, hogy mit szólunk azokhoz a könyvekhez, amelyek a rádiózást és a televíziózást, mint új technikát mutatják be 2011-ben?! Vagy a *Fiúk és Lányok Évkönyvéhez* 1968-ból?! Bőven lenne még mit sorolni, de ezek közül néhányat csokorba szedtünk a nyáron Déván, és a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány honlapján (www.kamika.hu) közzé is tettük. Mint ahogy készítettünk egy listát azokról a dokumentumokról is, amelyekre leginkább szükség van az érintett könyvtárakban. Ezek sehol nem lesznek útban, nem lesznek fölöslegesek! Folyamatban van egy olyan lista összeállítása is, amely majd konkrét címeket tartalmaz. Ezt is feltesszük a honlapra és folyamatosan bővítjük!

Nem szabad viszont megfélemedeznünk azokról a könyvtárakról és könyvtárosokról, amelyek és akik nagyon gondosan válogatták az adományozásra szánt könyveket. Ezúton is köszönet ezért nekik, s mindazoknak, akik újabban jelezték segítő szándékukat!

Számos fehér folt virít a külföldi könyvtárak könyvekkel való ellátási rendszerén. Illetve manapság rendszerről nem is igen beszélhetünk. Most sokan és sokat remélnék a Márai-programtól. Sok könyvtárnak sokat jelent majd, de mi lesz azokkal, akik ebből is kimaradnak?

Itthon is kimaradnak sokan a kedvezményezettek köréből. S akkor előttünk áll az újabb kérdéskör: az esélyegyenlőség.

Határon túli könyvtárak közül negyvennyolc részesül a Márai-programból. Ehhez csak egyetlen adat: csupán Kárpátalján 104 olyan település van, ahol magyarul vagy magyar nyelven is folyik szervezett oktatás. Ennyi helyen lenne nagyon nagy szükség a magyar nyelvű könyvekre! Akkor még nem szóltunk a szórványban élőkről, ahol a vasárnapi iskolák száma – szerencsére – szaporodik, de óriási gond a könyvekhez való hozzájutás, hogy életben is tarthassák azt a nyelvet, amit a szülők már nem, esetleg csak a nagyszülők beszélnek.

A Könyvtári Intézet az *ODR lehetőségeit* is igyekszik kihasználni az elektronikus dokumentumok eljuttatása és külföldről idevezető útjának biztosítására. Kiváló elgondolás, de a könyvekkel való ellátottsághoz képest még szerényebb képet mutató – ehhez szükséges – informatikai infrastruktúra miatt is erősen korlátozott a felhasználók köre. Egyéb előnyeinek és hátrányainak elemzése már túllépne a megkezdett gondolat kifejtésének határain.

Bármerre is indulunk, mindig visszajutunk oda, hogy az olvasáshoz könyv, rendezett könyvtár és elkötelezett könyvtáros szükséges!

Valójában könyv kell az olvasáshoz?

Határozottan igen a válasz, de önmagában kevés. Kell a nagyon felkészült, elkötelezett könyvtáros is. Aki rendben tartja a könyvtárat szakmailag is és a szó valós értelmében is. Aki használja és használtatja a könyvtárat gyerekekkel és felnőttek egyaránt. Akit elfogadnak, akiben megbíznak. Akiben megvan a kellő kíváncsiság ahhoz, hogy szétnézzen, máshol mi újság a könyvtáros szakmában, és akinek lehetősége is van arra hogy körülnézzen a „világban”. A világban körülnézni, tapasztalatokat gyűjteni, s az otthoni munkába azt átültetni – ez már kreativitás.

Azt tapasztalom különböző anyaországi szakmai fórumokon, hogy legtöbbször ugyanazokkal az arcokkal találkozom, akik a könyvtárosok közösségét képviselik a szomszédos országokból. Ez önmagában nem baj, hiszen azért választott vezetői egy egyesületnek, vagy azért vezetnek egy nagy könyvtárat, mert irányukban megvan a bizalom. Ám a megtapasztalás, a közvetlen élmény erejével semmilyen írásbeli vagy szóbeli információtovábbítás nem ér fel. Nekik ugyan megvan a lehetőségük az itt tapasztaltak, hallottak továbbadására, de a távolmaradók mégis kimaradnak a tapasztalat, az élmény közvetlenségéből.

Ezért határoztuk el 2000-ben, hogy az NKA által kiírt pályázat támogatásával „hétköznapi” könyvtárosokat hívunk meg a legeldugottabb településekről. Így letünk mi itt „vidéken”, Nyíregyházán a külhoni vidéki és kis könyvtárak könyvtárosainak képző-, vagy inkább találkozóhelye, s így találhattunk fantasztikus gyöngyszemekre. Sokan ekkor először tapasztalhatták meg a határon való átkelés élményét, „kóstolhatták meg” a szakmai előadások ízét, megismerkedhettek anyaországi kisebb és nagyobb könyvtárakkal és nem utolsó sorban egymással: a felvidéki a szatmárival, a kárpátaljai az erdélyivel. Aztán útra keltünk mi is. Vittünk könyveket, technikai eszközöket, rendhagyó irodalom- és történelemórákat, zenés játszózaházat: egy kis életet. Azután 2011. év nyarán egy lelkes, de „igazán nem tudom, mire számítok” csapattal – a Publika Magyar Könyvtári Kör támogatásával – eljutottunk Dévára, a Téglás Gábor Iskolaközpontba, hogy az adományokból összeadódott könyvhalmazból könyvtárat csináljunk. A fent említett honlapon szöveggel és fotókkal is igyekszünk bemutatni, mi történt ott. És ma már világosan látjuk, hogy nem az ország, nem a település, nem a könyvtár nagysága a fontos, hanem a könyvtáros. Adott esetben éppen ez a feltétel hiányzik.

Ami Déván megvan:

- vadonatúj épület,
- tágas, közösségi célokra tervezett terem (zongorával, számítógépekkel, székekkel, padokkal),
- erősen letisztított könyvvállomány – sok pótolnivalóval, de ami maradt, az jó,
- iskolai könyvtárak számára kifejlesztett szoftverrel egy anyaországi cég jótárból.

Ami nincs:

- a könyvtáros.

Itt be is fulladt az ügy. Az intézmény anyagi gondokkal küzd és létszámhiánnyal. A fennmaradás a tét, esély sincs arra, hogy valaki kizárólagos gondjába vegye a nagyon kemény munkával kialakított kis könyvtárat. Vagyis miközben számos elem adott, kollégák állnak startra készen, hogy elutazzanak és az állományt gépre vigyék, aközben nincs könyvtáros, nincs kinek betanítani a rendszert, és kevés a könyv, amit bevinne a rendszerbe. A dévai példa egyáltalán nem egyedi.

A könyvhiány mérhetetlenül súlyos. Hosszú évek lemaradását kellene pótolni legtöbb helyen, a legnagyobb településtől a legkisebb faluig. Bátran ki merem jelenteni, hogy nincs az a támogatás, az a könyvvásárlásra fordítható összeg – még az adott ország és az anyaország forrásait egyesítve sem –, amivel e hatalmas úr pótolható! A könyvtárakra fordított minimális összegek, az erkölcsi támogatottság hiánya mérhetetlen károkat okozott! A nyelv megőrzésében, ápolásában, amit mi

könyvtárosok felvállalhatunk, illetve szorgalmazhatunk, az az, hogy minden külhoni települési és iskolai könyvtárba jusson minél több színes mesekönyv, kevés szöveggel, nagyméretű betűkkel szedve, s a nagyobbaknak az őket érdeklő sikerkönyvek. Azt kell mondjam, hogy a szakmailag értékesnek ítélt könyvek nem biztos hogy sikeresek a fiatalok körében. S minden érték-erőltetéssel egy-egy olvasót, magyar nyelvét megőrizni még akaró fiataalt veszíthetünk! A gyerekek még megfoghatók!

A legyőzhetetlen rendszer

A *szakemberképzés* kiemelt feladatként történő kezelése kiváló elgondolás, akár itthoni, akár kinti oktatási helyszínnel. A fontos az, hogy azokra mindenki eljusson, aki akar, a legapróbb településről is. Ez a szempont viszont a külhoni képzések erősítését kívánja még inkább. Ugyanakkor a képzőhelyekre való eljutás, költségének vállalása még nagyobb gond, mint nálunk. Vagyis a rendszer kiépült, de a hozzájárás biztosítása még nem megoldott.

Az informatikai infrastruktúra sokkal gyorsabban fejlődik, mintsem hogy azzal a könyvek erőteljesebb gyarapításával versenyezhetnénk. Egy nemzedék nőtt fel csaknem könyvek nélkül, s belenőtt egy olyan világba, ahol a technika segítségével könnyen és gyorsan információhoz juthat. Nem érzi az új könyv illatát, az olvasás varázsát! Nem tudja összehasonlítani a könyvek nyújtotta átélt élmény és a világhálón érkező kétes értékű információ értékének különbségét.

Szakembercsere, ösztöndíjak

A megoldás kulcsa lehet egy olyan ösztöndíjrendszer kidolgozása, amelynek segítségével anyaországi szakemberek, önkéntesek indulhatnak külhoni könyvtárakba. Ahol erre igényt tartanak az ottani kollégák, és akiknek a fenntartója elfogadja, hogy szükség van az anyaországi segítségre, s ő is megad minden támogatást az állomány megtisztításához, a rendrakáshoz, az esetlegesen szükséges felújításokhoz, karbantartásokhoz, javításokhoz. Biztosítja a működéshez szükséges felteleteket, mert fontos neki a könyvtár jövője!

Látszólag ellentmondok magamnak ezzel, amikor az informatikai infrastruktúra fejlődéséről beszélek, de annak gyorsaságát a könyvekkel való ellátás lehetőségéhez mérem. S aki ismeri az ottani viszonyokat, bizonyára egyetért velem.

Az alábbiakban a 2008-ban megszületett *szórványstratégiai célokból* idézem a könyvtárakra vonatkozó részt. Önmagában már az is felemelő, hogy a templomok és az iskolák mellett a könyvtárral számolnak mint a nyelvápolásban és megőrzésben fontos tényezővel. A szomorú valóság azonban az, hogy ezek a feladatok nemcsak a szórványban jelennek meg, hanem gyakorlatilag valamennyi külhoni településen. Mert nagyon nehéz határokat húzni a szórvány és a szórvány-közeli területek köré, és nem más (kedvezőbb) politika érvényesül a tömbben lakó magyarság körében sem, csak ők együtt erősebbek, legalábbis kevésbé védtelenek.

„Könyvtárak, kultúrházak létesítése. A könyvtárfejlesztés céljából az Országos Széchényi Könyvtár (vagy más, magyarországi szakmai intézmény)

kaphatna támogatást határon túli könyvtárfejlesztési szervezeti egység létrehozására, amelynek feladata:

- a) *a különféle profilú kulturális szolgáltatásokat nyújtó, **globális magyar könyvtárhálózat** kialakítása (lehetőleg a nemzeti együttműködési irodák keretében),*
- b) *az adott közösség szükségleteinek megfelelő könyvekkel történő folyamatos ellátása,*
- c) *a kulturális programok biztosítása,*
- d) *a magán- és intézményi felajánlások koordinált elhelyezésének biztosítása.*

A program keretében létrehozandó könyvtárak az Országos Széchényi Könyvtár (vagy más magyarországi szakintézmény) kirendeltségeit képeznék, tehát a magyarországi intézmény tulajdonában maradnának.”

A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumának kezdeményezésére 2010-ben született dokumentum^{**} ajánlott irodalom kellene legyen mindenkinek, aki a téma közelébe kerül.

Ha semmi mást, csak azokat a terveket, elképzeléseket sikerülne megvalósítani!

Ha azt az intézményrendszert sikerülne kialakítani!

Ha ezekhez megtalálnák a megfelelő forrásokat, biztosítva a személyi feltételeket... Az már nagy előrelépés lenne!

A segítő kezek

Minden elismerésem azoké, akik csak egyetlen lépést is tettek azért, hogy a segítő kezek érjenek el a külföldi magyar kollégáig! A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség óriási érdemeket szerzett a szakmai kapcsolatok építésében. Köszönet a Nemzeti Kulturális Alap könyvtári szak-kollégiumának a határon átnyúló pályázatok támogatásáért, a Márai-programért; a Könyvtári Intézetnek különösen az utóbbi öt évben tett sokirányú, kiváló rendszerbe szervezett munkájáért, az IFLA-HUN levelezőlista gondozásáért, a csongrádi Csemegi Károly Városi Könyvtárnak a több mint áldozatos munkájáért, és valamennyi kollégának, aki átérzi e feladat a fontosságát, vagy lelkeségét!

Aki a lelkeségét megérezte, az másként látja majd a feladatot is. Érezni fogja, hogy nem számon kérné akarok, hanem segélyért folyamodom! Mert más látni az izmsnyétei könyvtárat (Munkácsi járás, Kárpátalja) Budapestről, más Nyíregyházáról, más Beregszászból és Munkácsról is. Előbbi város tizenöt kilométernyire a kárpátaljai tömbmagyarság központja, az utóbbi, a Rákócziak egykori birtoka tizennyolc kilométer távolságra van a falutól, korántsem olyan arányú magyar lakossággal, mint gondolnánk. Amíg a beregszászi járásban majd minden településen a magyar lakosság van többségben, addig a munkácsi járás közel hatvan településéből alig tíz százalékban élnek többségben a magyarok. Izmsnyéte az utolsó falu a

^{**} www.kmkf.hu/tartalom/dokumentumok/kmkf_szorvanystrategia.doc

munkácsi járásban, s első, ha a beregszászit elhagyjuk. Az sem mindegy, merről megyünk! Igazából akkor ismerszik meg a helyzet, ha egy-két napot ott töltünk, együtt élünk, együtt dolgozunk, beszélgetünk az izsnyéteiekkel; akkor tudjuk meg, mire is van szükségük valójában. Mert szükség, az van. Nemcsak Kárpátalján, hanem mindenhol, ahol magyar szó él még határainkon túl!

Kérések a segíteni szándékozókhoz

- Ismerjék meg a települést, a közösséget, ahol és amelyen segíteni szeretnének!
- Ne csak csomagolja be a könyvet és indítsa útnak, hanem induljon először útnak személyesen, utána már tudja, hogy mit kell csomagolni!
- Ha nem tudnak személyesen a helyszínen tájékozódni, akkor keressenek olyan könyvtárakat, alapítványokat, szervezeteket, akik és amelyek segítenek abban, hogy felderítsék, hol, mire van szükség!
- Segítsék a Könyvtári Intézet és azon könyvtárak munkáját, amelyeknek már kialakult, stabil kapcsolataik vannak a segíthetőkkel!
- Kérjenek listát a szükséges könyvekről (és hasonlítsák össze azzal, amit először küldtek, vagy éppen küldeni akartak)!
- Kezdeményezzék testvér-települési, vagy testvérintézményi kapcsolat kialakítását!
- Meghívásoknál és odautazásoknál figyeljenek a delegáció összetételére!
- Ha tehetik, forduljanak még nagyobb odafigyeléssel a szórványtelepülések felé!

Bartos Éva fent említett konferencián elhangzott hozzászólásából vett sorokkal zárom gondolataimat:

„A külhoni magyar lakosság számára pedig létfontosságú a jól képzett, mind az anyanyelv, mind a közös szellemi kulturális örökség ápolásában és megőrzésében kulcsszerepet betöltő könyvtáros szakma megfelelő magyarországi támogatása. Meggyőződésem, hogy a pedagógus és a lelkész után, mellett a könyvtáros a harmadik legfontosabb szereplő ebben a tekintetben.”

Vraukóné Lukács Ilona